

Ett gravfält vid

Torslunda

Arkeologisk förundersökning av RAÄ 64, Torslunda 1:6,
Sånga socken, Ekerö kommun, Uppland

Anders Jonsson
Rapport 2005:32

Ett gravfält vid

Torslunda

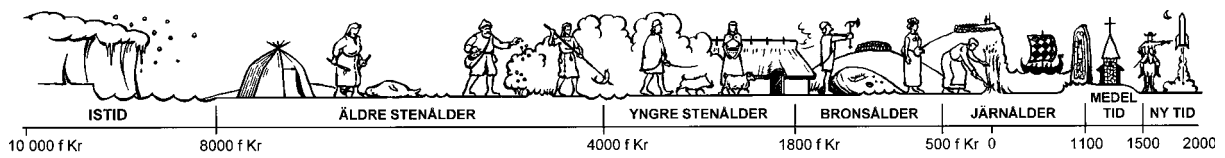
Arkeologisk förundersökning av RAÄ 64, Torslunda 1:6,
Sånga socken, Ekerö kommun, Uppland

Anders Jonsson
Rapport 2005:32

Rapporten finns i PDF-format på adressen
www.lansmuseum.a.se

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Åsa Lundström

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2006

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	7
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Målsättning och metod	9
Undersökningen	9
Slutsatser - gravfältets avgränsning	12
Referenser	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12

Bilagor

1. Schaktplan	13
2. Schaktbeskrivningar	14

Figurförteckning

1. Blå kartan med läget för gravfältet RAÄ 64 markerat.	6
2. Utsnitt ur Ekonomiska kartan med gravfältet RAÄ 64 markerat	8
3. Brandgraven A1 från schakt 5	10
4. Plan över graven A1	11

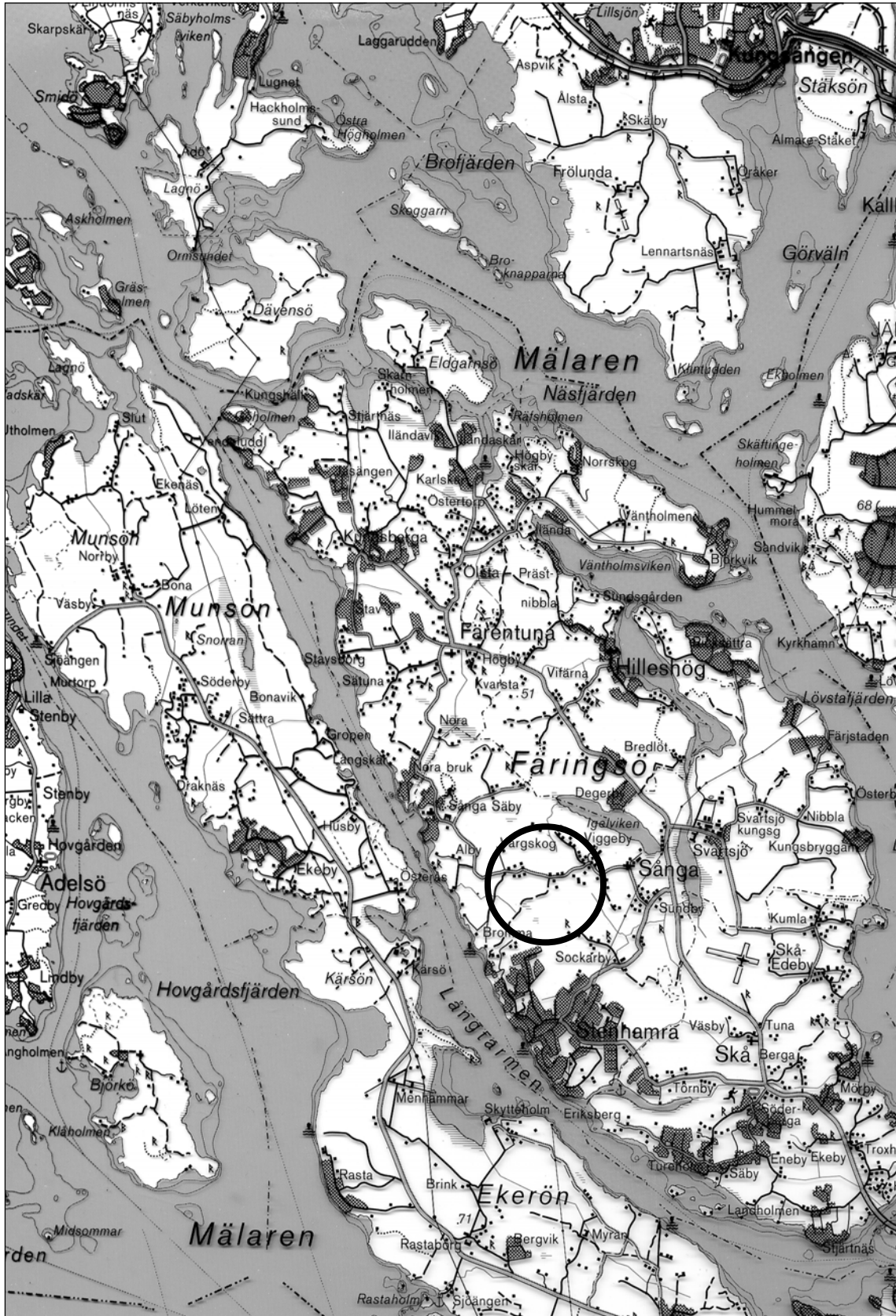

Fig 1. Blå kartan med läget för gravfältet RAÄ 64 markerat. Skala 1:100 000

Sammanfattning

Stockholms läns museum har under perioden 13 – 16 september 2005 förundersökt fornlämning RAÄ 64, Sånga socken, Ekerö kommun, Uppland. Förundersökningen föranleddes av Swegro AB´s planer på att bygga ut sin växthusanläggning, belägen omedelbart söder om fornlämningen. Fornlämningen utgörs av ett gravfält, bestående av 20 registrerade gravar i form av högar och stensättningar. Undersökningen avsåg en avgränsning av hela fornlämningen.

Förundersökningen resulterade i att en tidigare helt okänd grav påträffades i undersökningsområdets västra del. Graven låg utanför det sedan tidigare registrerade fornlämningsområdet. Norr om den konstaterade graven observerades ytterligare ett antal gravliknande förhöjningar. Även dessa ligger utanför det registrerade fornlämningsområdet. En av förhöjningarna torvades av partiellt i syfte att klargöra anläggningens fornlämningsstatus. Anläggningen bedöms som en sannolik grav.

I undersökningsområdets sydöstra del påträffades ett antal gravar/gravliknande anläggningar i direkt anslutning till det registrerade fornlämningsområdets gräns. Ett par av anläggningarna låg utanför fornlämningsområdet så som det var markerat i Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister FMIS, men inom eller precis på gränsen till fornlämningsområdet så som det är markerat på den ekonomiska kartan. En av anläggningarna torvades av partiellt i syfte att klargöra fornlämningsstatus. Anläggningen bedömdes som en grav.

I bilaga 1 (sid 13) ges ett förslag till hur Läns museet anser att fornlämningsområdets gränser bör justeras. De föreslagna justeringarna berör främst fornlämningsområdets gränser i väster och nordväst, samt i sydöst. Begränsningen är på schaktplanen markerad som en tjock, svart linje.

Bakgrund

Swegro AB planerar att bygga ut sin växthusanläggning vid Torslunda på Färingsö/Svartsjölandet. Utbyggnaden är tänkt att ske etappvis över en längre tidsperiod, med en första utbyggnadsetapp inplanerad till år 2006. Den totala exploateringsytan för samtliga planerade etapper uppgår till drygt 50 000 kvm.

Norr om den befintliga växthusanläggningen och i direkt anslutning till det föreslagna exploateringsområdet ligger fornlämning RAÄ 64, Sånga socken. Fornlämningen utgörs av ett gravfält av järnålderskaraktär. I överensstämmelse med länsstyrelsens beslut (dnr: 431-05-40971) uppdrogs åt Stockholms läns museum utföra en arkeologisk förundersökning av fornlämningen. Undersökningen avsåg en avgränsning av hela fornlämningen och utfördes av Läns museet 13 – 16 september 2005. Uppdragsgivare var Swegro AB.

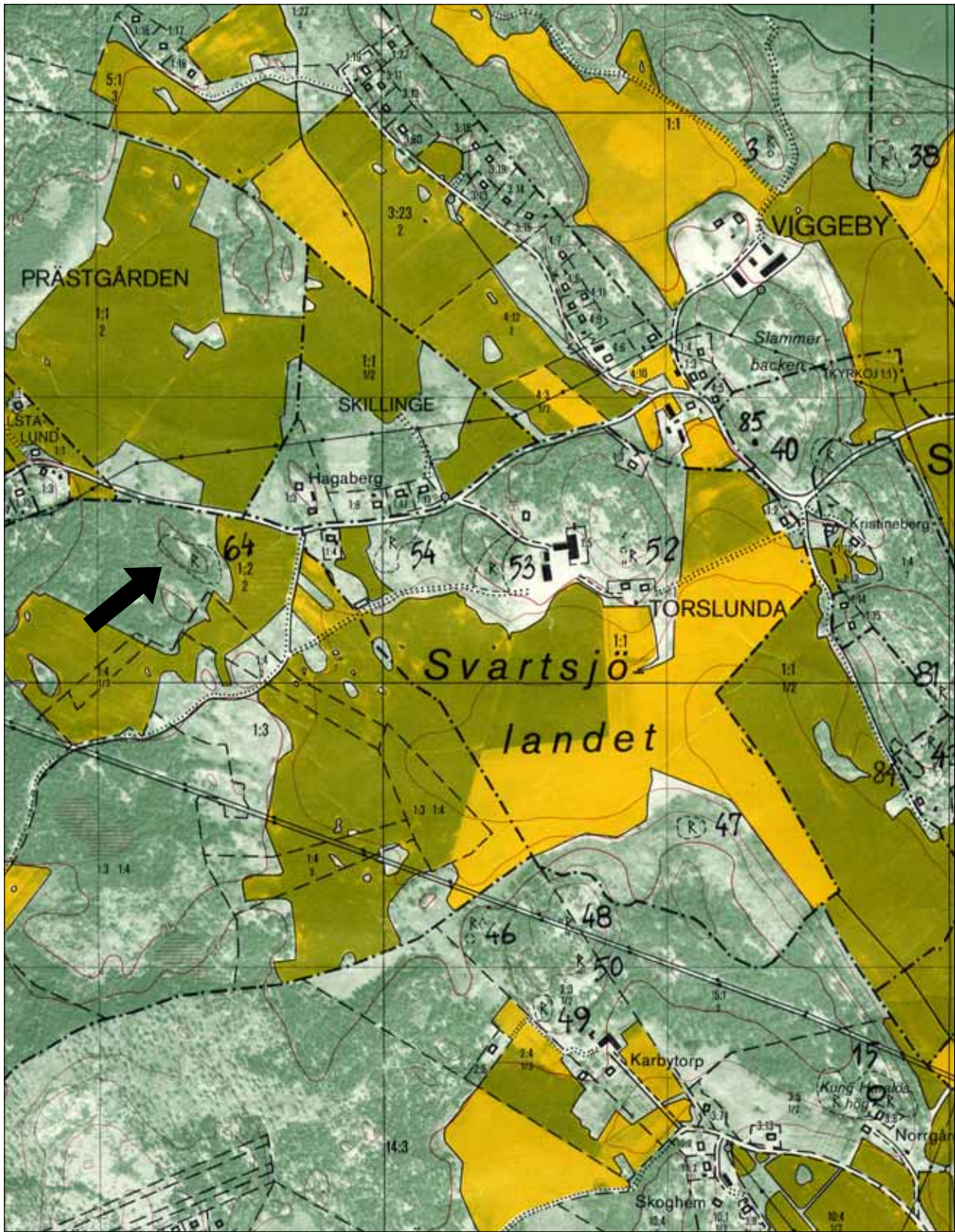

Fig 2. Utsnitt ur Ekonomiska kartan med gravfältet RAÄ 64 markerat. Skala 1:10 000

Topografi och fornlämningsmiljö

Gravfältet RAÄ 64 är beläget på den västra sidan av Färingsö/Svartsjölandet i Mälarens östra del. Precis som övriga delar av Ekerö kommun så är Färingsö att betrakta en utpräglad jordbruksbygd, med bördiga jordar och ett för odling gynnsamt klimat (Bratt 1994:11). Gravfältets närmaste omgivning är lätt kuperad och består främst av skogsbevuxna bergs- och moränhöjder samt där emellan liggande åkermark.

Undersökningsområdet utgörs till största delen av ett skogsbevuxet höjdparti med berg i dagen på enstaka ställen. Områdets centrala och högre belägna delar domineras av barrträd (främst tall), medan lägre liggande delar i högre grad är bevuxna med lövträd (främst björk). Längst i öster övergår undersökningsområdet i odlad åkermark. Brynet mellan skogs- och åkermark är bevuxet med täta och höga slånbarssnår.

Den omgivande miljön är relativt fornlämningsrik och i gravfältets närområde finns ytterligare ett antal gravfält (RAÄ 1, 47, 53 och 54), samt enstaka ensamliggande gravar (RAÄ 2, 52 och 85) registrerade.

Enligt fornminnesregistret utgörs fornlämning RAÄ 64 av ett gravfält med 20 registrerade gravar och upptar en yta om ca 35-55 x 125 meter. De registrerade gravarna består av fyra låga högar med en diameter om 6 till 8 m, samt 16 övertorvade stensättningar med en diameter om 4 till 7 m. Två av högarna och en av stensättningarna är registrerade med mittgrop.

Målsättning och metod

Förundersökningen avsåg en avgränsning av gravfältet RAÄ 64. Med hjälp av grävmaskin försedd med planskopa grävdes sökschakt i anslutning till den registrerade fornlämnings gränser. Sammanlagt grävdes trettionio sökschakt.

Schakt och anläggningar mättes - där det var möjligt - in i ett fritt koordinatnät med hjälp av totalstation. Terräng och växtlighet omöjliggjorde dock en totalstationsinmätning av samtliga sökschakt. Ett antal schakt kom därför att mätas in och ritas manuellt, för att sedan i efterhand digitaliseras och relateras till de digitalt inmätta schakten. Samtliga schakt och anläggningar fotograferades med digitalkamera.

Undersökningen

Majoriteten av de 39 sökschakt som togs upp saknade indikationer på mänsklig aktivitet. Kulturlager framkom inte i något schakt och indikationer i form av anläggningar konstaterades i endast fem schakt. Några fynd tillvaratogs inte i samband med undersökningen.

Sammanlagt framkom sex anläggningar i samband med sökschaktningen. Förutom en grav som framkom i schakt S5, påträffades också en härd i schakt S6, en nedgrävning

och ett möjligt stolphål i schakt S21, samt två kol/sotfläckar i schakt S20 respektive S25. Förutom de i sökschakten påträffade anläggningarna berörde förundersökningen också två ovan mark synliga men osäkra gravanläggningar vilka båda torvades av partiellt i syfte att klargöra dess fornlämningsstatus.

I undersökningsområdets västra och nordvästra del observerades ett antal gravliknande förhöjningar, belägna utanför det registrerade fornlämningsområdets gränser. Den västligast liggande av dessa förhöjningar (A7) torvades till en del av för hand i syfte att klargöra anläggningens fornlämningsstatus. Anläggningen hade en diameter om 2,3 m och visade sig bestå av minst fyra större stenar (ca 0,4 – 0,6 m), samt en däremellan liggande jordmantel. Anläggningen bedöms som en sannolik grav och det anses troligt att även ett antal mindre förhöjningar öster om anläggningen utgör gravar. Sökschakten som togs upp norr, väster och sydväst om A7 saknade indikationer.

I schakt S5 (cirka 25 m söder om A7) påträffades en före schaktning osynlig stenpackning med måtten 0,9 x 1,2 m. Stenpackningen (A1) var väl avgränsad och bestod av knappt 20 stenar i storleken 0,05 – 0,35 m. Vid rensning av anläggningen framkom i dess östra kant ett mindre antal fragmentariska, brända ben. Anläggningen tolkas som en brandgrav och är belägen utanför det sedan tidigare registrerade fornlämningsområdet. I det närliggande schaktet S6 påträffades en härd (A2) med måtten 0,4 x 0,5 m.

I undersökningsområdets sydöstra del konstaterades ett antal gravar/gravliknande anläggningar belägna i direkt anslutning till det registrerade fornlämningsområdets be-

Fig 3. Den i schakt 5 påträffade brandgraven A1 sedd från väster.

Fig 4. Plan över graven A1.

gränsning. Vid en jämförelse mellan utmärkningen av fornlämning RAÄ 64 i Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister FMIS och utmärkningen av fornlämningen på den ekonomiska kartan, framgår det att dessa utmärkningar ej korresponderar helt. Följden blir att ett antal gravar/gravliknande anläggningar ligger precis utanför fornlämningsområdet så som det är markerat i FMIS.

En av dessa anläggningar (A8) torvades av partiellt i syfte att klargöra dess fornlämningsstatus. Centralt i anläggningen observerades övre delen av ett sotlager i form av en svagare mörkfärgning. Anläggningen tolkas som en grav. Graven ligger utanför fornlämningsområdet så som det är markerat i FMIS. Enligt den ekonomiska kartan ligger anläggningen precis på gränsen till det registrerade fornlämningsområdet.

I undersökningsområdets östra del påträffades sammanlagt fyra anläggningar av skiftande karaktär. I schakt S21 konstaterades en nedgrävning (A4) med måtten 0,9 x 1,4 m, samt ett möjligt stolphål (A5). I schakt S20 konstaterades en mindre kol/sotfläck (A3). Ytterligare en mindre kol/sotfläck (A6) konstaterades i schakt S25. Indikationerna i undersökningsområdets östra del bedöms av undersökaren som allt för svaga för att anses som fornlämningar.

Slutsatser - gravfältets avgränsning

Det har i samband med förundersökningen kunnat konstateras att den sedan tidigare registrerade fornlämningsgränsen delvis överensstämmer dåligt med gravfältets faktiska utbredning. Undersökningen har bland annat resulterat i att en tidigare helt okänd grav påträffats i undersökningsområdets västra del. Graven ligger utanför det sedan tidigare registrerade fornlämningsområdet. Norr om den konstaterade graven observerades ytterligare ett antal gravliknande förhöjningar. Även dessa ligger utanför det registrerade fornlämningsområdet. En av förhöjningarna torvades av partiellt i syfte att klargöra anläggningens fornlämningsstatus. Anläggningen bedöms som en sannolik grav och fornlämningens gräns bör följaktligen justeras både i väster och i nordväst.

I undersökningsområdets sydöstra del påträffades ett antal gravar/gravliknande anläggningar i direkt anslutning till det registrerade fornlämningsområdets gräns. Ett par av anläggningarna ligger utanför fornlämningsområdet så som det är markerat i Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister FMIS, men inom eller precis på gränsen till fornlämningsområdet så som det är markerat på den ekonomiska kartan. En av anläggningarna torvades av partiellt i syfte att klargöra fornlämningsstatus. Anläggningen tolkades som en grav, vilket gör att fornlämningens gräns bör justeras även i sydöst (se bilaga 1 sid 13).

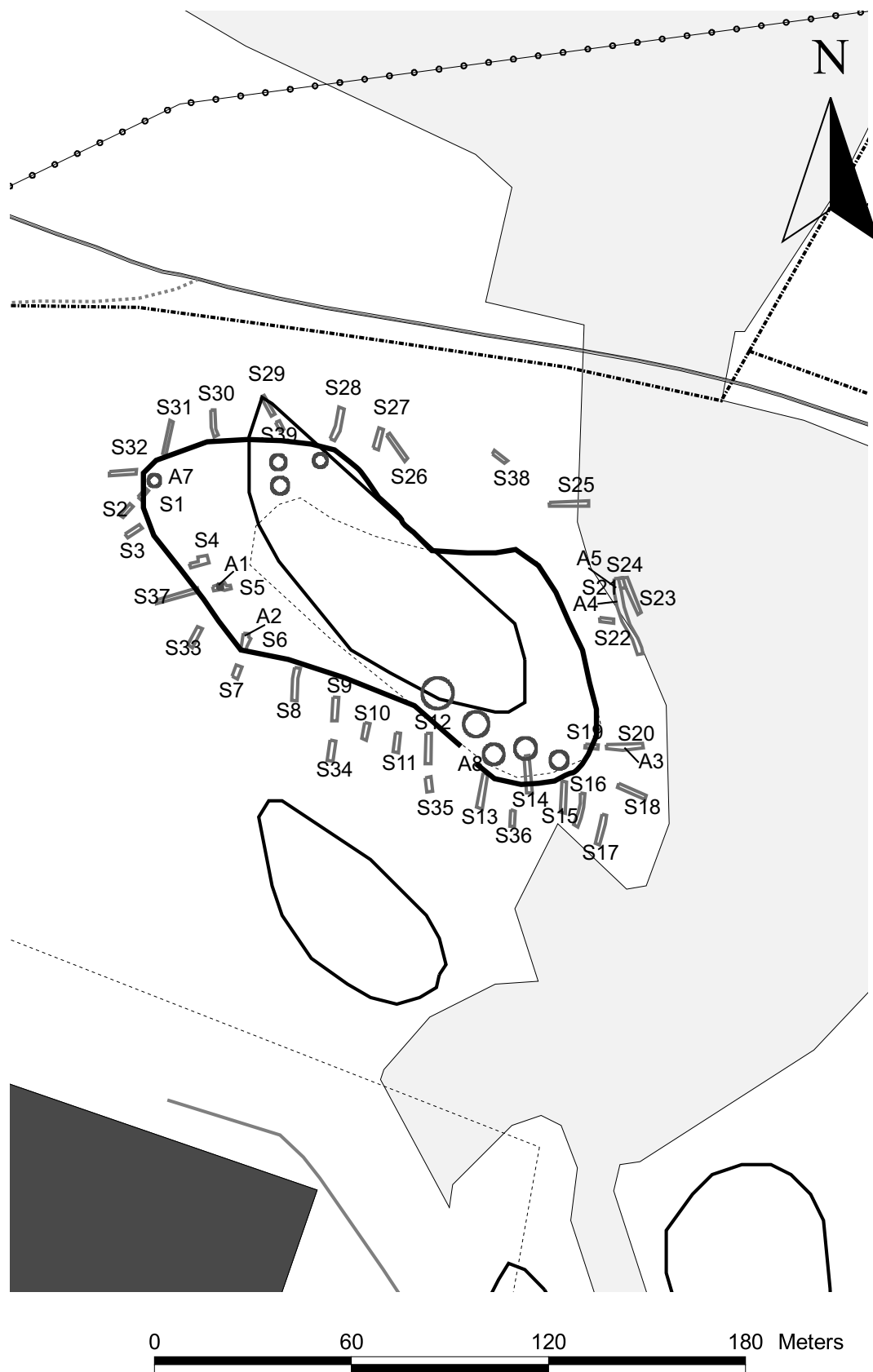
Referenser

Bratt, P. 1994. *Mälaröarna – kulturhistoriska miljöer*. Ekerö kommun/Stockholms läns museum. Gällivare.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-05-40971
Stockholms läns museums dnr:	2005:113
Landskap:	Uppland
Kommun:	Ekerö
Socken:	Sånga
Fastighet:	Torslunda 1:6
Fornlämning:	RAÄ 64
Typ av fornlämning:	Gravfält
Typ av undersökning:	Förundersökning
Orsak till undersökningen:	Utbyggnad av växthus
Tidpunkt för undersökningen:	13-16 september 2005-09-21
Projektledare:	Lars Andersson
Arkeologisk personal:	Anders Jonsson Per Widerström

Bilaga 1. Schaktplan

I schaktplanen ges ett förslag till hur Länsmuseum anser att fornlämningsområdets gränser bör justeras. Den föreslagna begränsningen är på schaktplanen markerad som en tjock, svart linje.

Bilaga 2. Schaktbeskrivningar

Nr	Längd	Bredd	Djup	Beskrivning	Anl.
1	5 m	1,2 m	0,4 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,3 m ljusbrun mo med enstaka kolstänk, därunder gråbeige lerig mjäla	
2	4,5 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,15 - 0,2 m ljusbrun mo med få kolstänk, därunder beige lerig mjäla	
3	5 m	1,2 m	0,35 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 - 0,25 m ljusbrun mo med få kolstänk, därunder gråbeige lerig mjäla	
4	6,5 m	1,2-3 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo med inslag av sten, därunder gråbeige lerig mjäla och längst i öster berg	
5	8,5 m	1,2-2,5 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjäla	A1
6	6 m	1,2-2,5 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,3 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjäla samt grusig morän i NO	A2
7	8 m	1,2 m	0,25 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,15 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjäla samt berg i SV	
8	15 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjäla samt berg och grusig morän i NO	
9	8 m	1,2 m	0,4 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2- 0,3 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjäla	
10	7 m	1,2 m	0,4 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2-0,3 m ljusbrun mo med enstaka kolstänk, därunder beige mo/mjäla	
11	7,5 m	1,2 m	0,35 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2-0,25 m ljusbrun mo, därunder grusig morän	
12	12 m	1,2 m	0,35 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo med enstaka kolstänk, därunder beige mo/mjäla och längst i S ljusbrun lerig mjäla	
13	12,5 m	1,2 m	0,4 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2-0,3 m ljusbrun mo med enstaka kolstänk, därunder beige mo/mjäla samt berg i S	
14	13 m	1,2 m	0,45 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige lerig mjäla	
15	11 m	1,2 m	0,4 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,3 m ljusbrun mo, därunder beige mjäla och berg	
16	11 m	1,2 m	0,4 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,3 m ljusbrun mo, därunder beige och gråflammig lera samt berg i N	
17	11 m	1,2 m	0,4 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2-0,3 m ljusbrun mo, därunder beige lerig mjäla	
18	10 m	1,2 m	0,4 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,3 m ljusbrun mo med enstaka kolstänk, därunder beige lerig mjäla	
19	4 m	1,2 m	0,45 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,3-0,35 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjäla	
20	13 m	1,2 m	0,4 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m brun mo, därunder beige mo/mjäla samt en del småsten i Ö	A3
21	26 m	1,2 m	0,45 m	0,05 m mörkbrun humus/mylla, 0,4 m brun lerig mo, därunder grå och brunflammig lera	A4, A5
22	2,5 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjäla samt berg i V	
23	12 m	1,2 m	0,45 m	0,05 m mörkbrun humus/mylla, 0,4 m brun lerig mo, därunder grå och brunflammig lera	

Nr	Längd	Bredd	Djup	Beskrivning	Anl.
24	3,5 m	2,5 m	0,45 m	0,05 m mörkbrun humus/mylla, 0,4 m brun lerig mo, därunder grå och brunflammig lera	
25	12,5 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	A6
26	9,5 m	1,2 m	0,25 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,15 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	
27	7,5 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo samt enstaka mindre stenar, därunder beige mo/mjåla	
28	10 m	1,2 m	0,35 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2-0,25 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	
29	6,5 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,15-0,2 m ljusbrun mo samt enstaka mindre stenar, därunder beige mo/mjåla	
30	9,5 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla samt berg	
31	13 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla samt berg i S	
32	9,5 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	
33	7 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	
34	6 m	1,2 m	0,25 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,15 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	
35	4,5 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	
36	4,5 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo samt enstaka mindre stenar, därunder beige mo/mjåla	
37	12 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	
38	4,5 m	1,2 m	0,25 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,15 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	
39	3 m	1,2 m	0,3 m	0,1 m mörkbrun humus/mylla, 0,15-0,2 m ljusbrun mo, därunder beige mo/mjåla	